



CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/102/2004

POLACY O ZMIANACH PO 1989 ROKU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

W czerwcu minęło piętnaście lat od wyborów parlamentarnych, które przyczyniły się do całkowitej zmiany sytuacji nie tylko w Polsce, ale pośrednio także w całej Europie Środkowo-Wschodniej. Odejście od realnego socjalizmu na rzecz systemu demokratycznego oraz urynkowienie gospodarki początkowo spotykało się z powszechnym poparciem społecznym. Z czasem, wraz z zacieraniem się w zbiorowej pamięci realiów życia w PRL oraz pojawianiem się nowych problemów przesłaniających niedawną przeszłość, poparcie to nieco osłabło. Miesiąc przed piętnastą rocznicą pierwszych częściowo wolnych demokratycznych wyborów do parlamentu zapytaliśmy ankietowanych¹, jak z perspektywy czasu oceniają zmiany zainicjowane w 1989 roku.

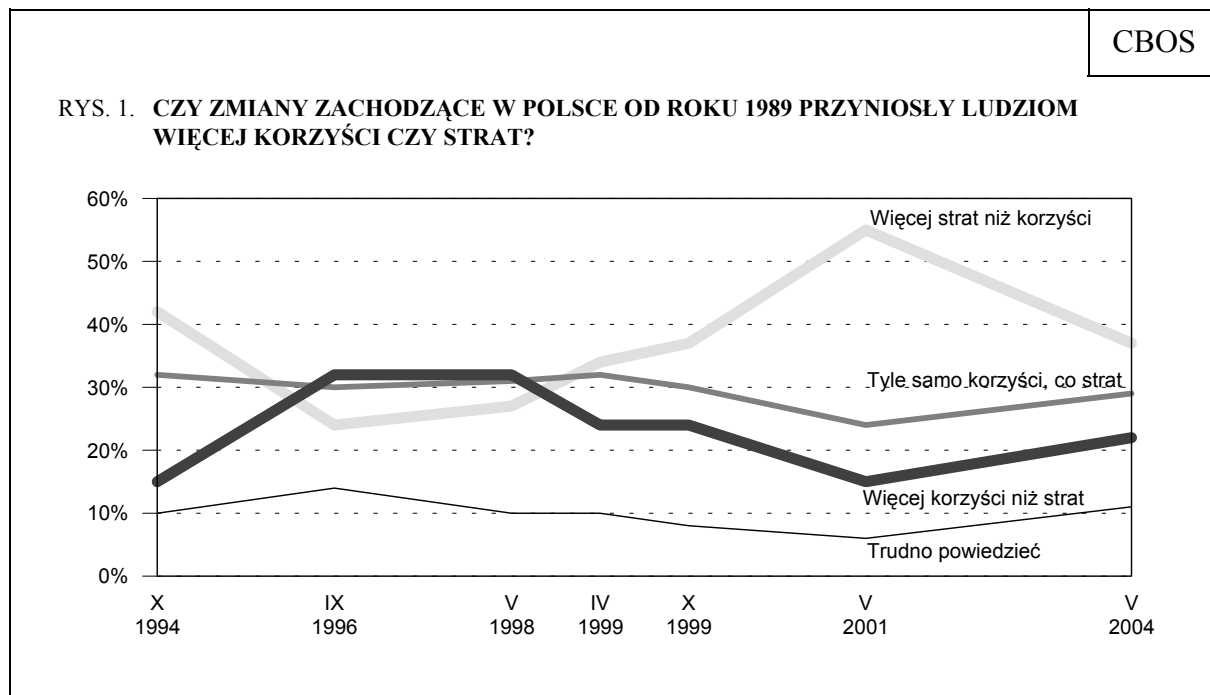
OCENY ZMIAN PO ROKU 1989

Dzisiejsze oceny całego okresu transformacji ustrojowej nadal pozostają raczej negatywne, choć są lepsze niż wyjątkowo krytyczne opinie z początku obecnej dekady. Obecnie prawie dwie piąte badanych (37%) negatywnie ocenia skutki zmian zachodzących w Polsce od 1989 roku, sądząc, że przyniosły one ludziom więcej strat niż korzyści, natomiast nieco ponad jedna piąta (22%) jest przeciwnego zdania. Niespełna jedna trzecia ankietowanych (29%) ocenia, że straty i korzyści się równoważą.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (168) przeprowadzono w dniach od 7 do 10 maja 2004 roku na liczącej 1006 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

Tabela 1

Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	X '94	IX '96	V '98	IV '99	X '99	V '01	V '04
	w procentach						
Więcej korzyści niż strat	15	32	32	24	24	15	22
Tyle samo korzyści, co strat	32	30	31	32	30	24	29
Więcej strat niż korzyści	42	24	27	34	37	55	37
Trudno powiedzieć	10	14	10	10	8	6	11



Najlepsze oceny zmian ustrojowych odnotowaliśmy w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, w roku 1996 i 1998 - wówczas opinii negatywnych było nawet nieco mniej niż pozytywnych. Od roku 1999 rejestrowaliśmy dość systematyczne pogarszanie się ocen. W 2001 roku opinie Polaków były najbardziej krytyczne, wtedy ponad połowa ankietowanych (55%) dostrzegła przewagę strat nad korzyściami płynącymi z transformacji, natomiast przeciwnego zdania był zaledwie co siódmy (15%). Obecnie można powiedzieć, że widoczna od 1999 roku tendencja do pogarszania się ocen całego okresu transformacji została zahamowana.

Podobnie jak w ubiegłych latach najbardziej krytycznie skutki transformacji ustrojowej oceniają robotnicy, rolnicy, emeryci i renciści oraz osoby bezrobotne. Obecnie co drugi robotnik niewykwalifikowany, a także rolnik sądzi, że zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej strat niż korzyści. Natomiast najlepiej na okres zmian zapatrują się przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji - ponad połowa z nich jest zdania, że w ogólnym bilansie zwykli ludzie raczej zyskali, niż stracili. Pogorszenie sytuacji w stosunku do okresu sprzed 1989 roku jest diagnozowane tym częściej, im badani są gorzej wykształceni, a także - co się z tym wiąże - osiągają mniejsze dochody na osobę w rodzinie. Wyraźnie częściej konstatują je starsi respondenci - powyżej 45 roku życia. O tym, że ludziom raczej się pogorszyło, niż polepszyło, częściej przekonani są mieszkańcy wsi oraz miast poniżej 100 tys. ludności, natomiast mieszkańcy największych aglomeracji częściej niż pozostali dostrzegają więcej korzyści niż strat. Postrzeganie zmian ostatniego piętnastolecia jest także związane z poglądami politycznymi: wyraźnie gorzej oceniają je ankietowani o orientacji lewicowej, natomiast lepiej - osoby identyfikujące się z prawicą.

Tabela 2

Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat?	Deklarowane poglądy polityczne			
	lewicowe	centrowe	prawicowe	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Więcej korzyści niż strat	16	22	38	10
Tyle samo korzyści, co strat	35	31	27	26
Więcej strat niż korzyści	43	37	28	44
Trudno powiedzieć	5	9	7	21

Różnice w ocenach minionego piętnastolecia nie przebiegają jednak wyłącznie według linii podziału lewica - prawica, ale uwidoczniają się także w elektoratach ugrupowań sytuujących się po tej samej - zdawałoby się - stronie sceny politycznej, a dodatkowo w niektórych przypadkach (np. Samoobrony) wydają się ważnym wyznacznikiem ich politycznej tożsamości. Najbardziej pozytywnie naszą najnowszą historię postrzegają zwolennicy PO - ponad połowa z nich uważa, że w bilansie zmian ostatniego piętnastolecia korzyści przeważają nad stratami. Częściej pozytywnie niż negatywnie oceniają te zmiany także zdeklarowani sympatycy PiS i SdPL. Natomiast potencjalni wyborcy Samoobrony

w większości uważają, że w tym czasie Polacy więcej stracili, niż zyskali. Tylko nieco mniej krytyczne są także oceny zadeklarowanych wyborców PSL i LPR.

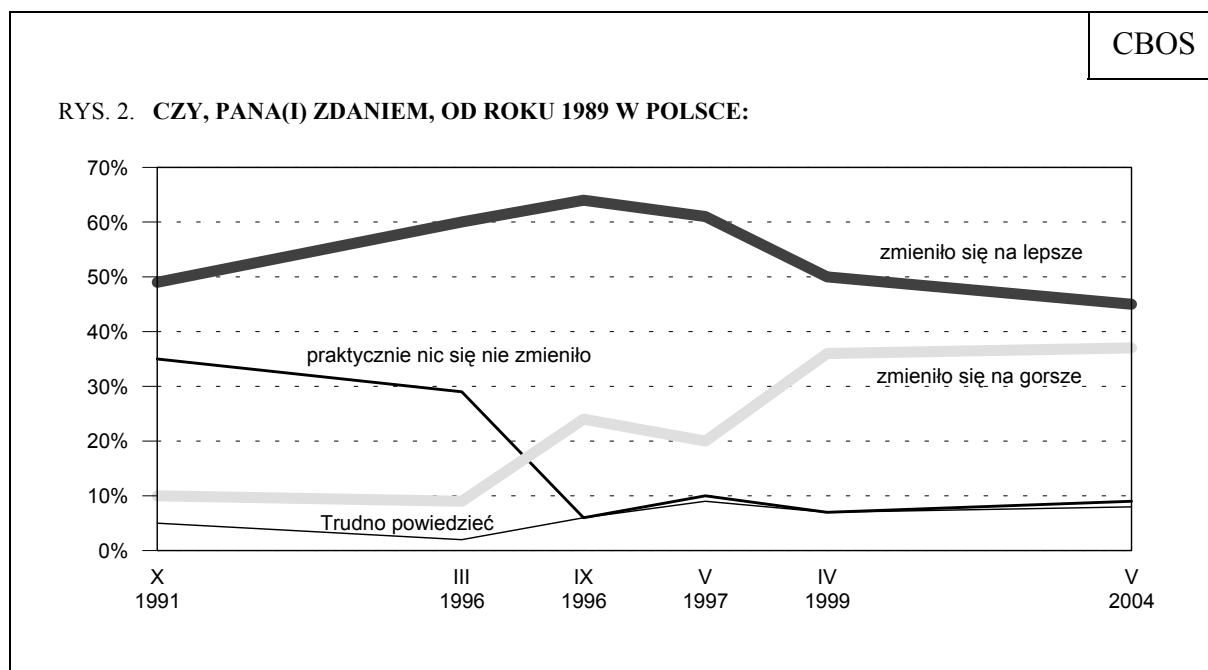
Tabela 3

Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat?	Potencjalne elektoraty							Niezdycydowani
	PO	PiS	SLD	SdPL	LPR	PSL	Samoobrona	
	w procentach							
Więcej korzyści niż strat	51	37	29	27	25	12	12	14
Tyle samo korzyści, co strat	23	29	32	54	22	27	26	38
Więcej strat niż korzyści	18	26	27	14	46	46	54	35
Trudno powiedzieć	8	8	13	5	6	15	9	13

Dłuższy dystans czasowy najwyraźniej sprzyja jednoznaczności i spójności ocen. Jeszcze w 1999 roku w opiniach Polaków można było zauważyć charakterystyczną rozbieżność: wprawdzie tylko jedna czwarta dostrzegała w zmianach zachodzących od 1989 roku w wymiarze indywidualnym więcej korzyści niż strat, jednakże w innej skali - ogólnej sytuacji w kraju oraz przeobrażeniach w najbliższym otoczeniu - przeważająca grupa konstatowała przede wszystkim zmiany pozytywne. Pięć lat temu połowa respondentów oceniała, że od roku 1989 w Polsce, a także w miejscowości, w której mieszkają, dokonały się zmiany się na lepsze, a wyraźnie mniejszy odsetek był przeciwnego zdania. Można sądzić, że o ile Polacy korzystnie postrzegali ogólne zmiany dokonujące się w kraju (budowę ustroju demokratycznego, rozszerzenie sfery wolności obywatelskich, przemiany gospodarcze i rynkowe), o tyle uważali, że w wymiarze jakości życia zwykłych ludzi, ich codziennych problemów zjawiska negatywne (bezrobocie, niskie dochody, kłopoty z dostępnością do służby zdrowia, utrata poczucia bezpieczeństwa socjalnego itd.) przeważają nad pozytywnymi. Obecnie zauważalne jest wyrównanie obu wymiarów ocen. Polepszyły się względne oceny zmian w dziedzinie jakości życia, jednocześnie zaś opinie o ogólnych przemianach w Polsce nie są już tak jednoznacznie pozytywne.

Tabela 4

Czy, Pana(i) zdaniem, od roku 1989 w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań					
	X '91	III '96	IX '96	V '97	IV '99	V '04
	w procentach					
- zmieniło się na lepsze	49	60	64	61	50	45
- zmieniło się na gorsze	10	9	24	20	36	37
- praktycznie nic się nie zmieniło	35	29	6	10	7	9
Trudno powiedzieć	5	2	6	9	7	8

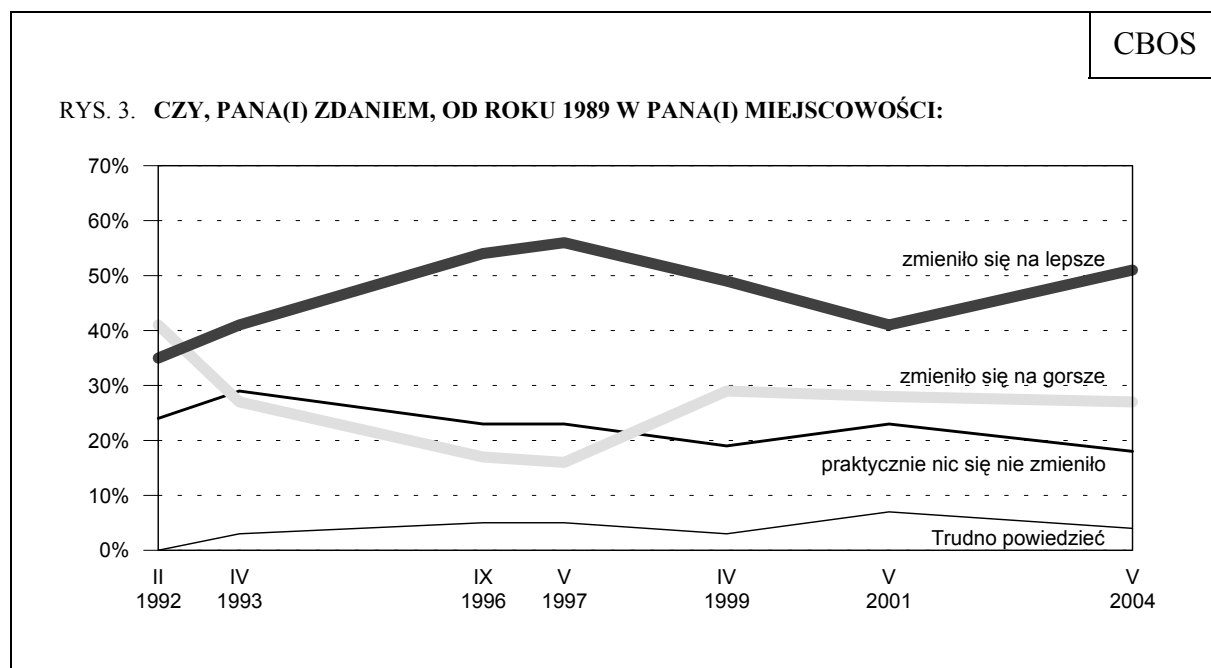


Obecnie 45% badanych (o 5 punktów mniej niż przed pięcioma laty) uważa, że od roku 1989 w Polsce zmieniło się na lepsze, podczas gdy tylko niewiele mniejsza liczebnie grupa (37%) ocenia, że ogólne zmiany, jakie zaszły w ciągu ostatnich piętnastu lat, są niekorzystne. Jest to najbardziej krytyczny układ ocen od roku 1991 - nigdy tak mało badanych nie postrzeżało ogólnych zmian w kraju jako korzystnych, a tak wielu nie twierdziło, że są to zmiany na gorsze. Można sądzić, iż na spadek ocen w tym wymiarze wpłynęła utrzymująca się od wielu miesięcy zła sytuacja polityczna w kraju - utrata społecznej wiarygodności zarówno przez najważniejsze instytucje demokracji przedstawicielskiej (np. parlament), jak i partie polityczne (szczególnie te sprawujące władzę).

Inaczej przedstawiają się oceny zmian, jeśli punktem odniesienia jest najbliższe otoczenie ankietowanych, czyli sytuacja postrzegana w wymiarze spraw lokalnych. Ponad połowa badanych (51%) konstatuje, że w ciągu ostatnich piętnastu lat w miejscowości, w której mieszkają, zmieniło się na lepsze, niemal o połowę mniejsza grupa (27%) ocenia, że w tym okresie sytuacja w ich miejscowości się pogorszyła. W porównaniu z poprzednim pomiarem (w 2001 roku) opinie na ten temat nieco się poprawiły, wzrósł odsetek osób pozytywnie oceniających zmiany w swojej miejscowości. Jednak w dłuższym okresie - w stosunku do danych z końca lat dziewięćdziesiątych - układ ocen zmienił się tylko w niewielkim stopniu. Podobnie jak sytuacja w całym kraju, także zmiany we własnej miejscowości najkorzystniej oceniane były w połowie lat dziewięćdziesiątych.

Tabela 5

Czy, Pana(i) zdaniem, od roku 1989 w Pana(i) miejscowości:	Wskazania respondentów według terminów badań						
	II '92	IV '93	IX '96	V '97	IV '99	V '01	V '04
	w procentach						
- zmieniło się na lepsze	35	41	54	56	49	41	51
- zmieniło się na gorsze	41	27	17	16	29	28	27
- praktycznie nic się nie zmieniło	24	29	23	23	19	23	18
Trudno powiedzieć	0	3	5	5	3	7	4

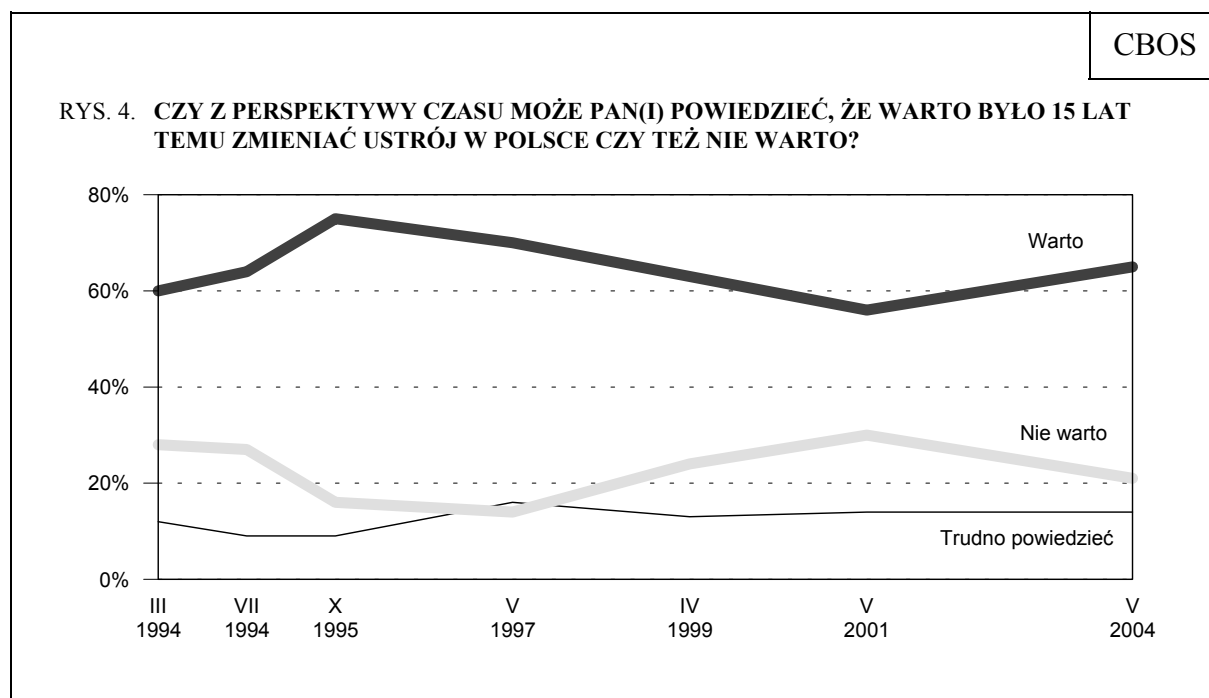


BILANS HISTORII NAJNOWSZEJ

Podobnie jak ocena całego okresu transformacji najlepsza była w połowie lat dziewięćdziesiątych, tak też najwięcej Polaków przekonanych, że warto było dokonywać zmian ustrojowych, odnotowaliśmy w 1995 roku. Wówczas trzy czwarte ankietowanych wyrażało opinię, że warto było zmieniać ustrój. Od tego czasu odsetek akceptujących przemiany ustrojowe dość systematycznie się zmniejszał aż do roku 2001, kiedy tylko nieco ponad połowa badanych uważała, że warto było dokonywać zmian, niemal jedna trzecia zaś nie zgadzała się z tym stwierdzeniem. Obecnie liczba osób przekonanych, że warto było zmieniać ustrój, jest wyższa niż na przełomie dekad, jednak nie sięga jeszcze notowań z połowy lat dziewięćdziesiątych.

Tabela 6

Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto było 15 lat temu zmieniać ustrój w Polsce czy też nie warto?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	III '94	VII '94	X '95	V '97	IV '99	V '01	V '04
	w procentach						
Warto	60	64	75	70	63	56	65
Nie warto	28	27	16	14	24	30	21
Trudno powiedzieć	12	9	9	16	13	14	14



Wydaje się, że oddalenie od okresu realnego socjalizmu nieco zaciera pamięć o trudnościach życia w tamtym ustroju, a uwypukla to, co względem współczesności wydaje się jego zaletą. Tegoroczne opinie na ten temat niemal nie różnią się od ocen z 1999 roku i są dla minionego ustroju nieco bardziej przychylne niż te z lat 1996 - 1997. Obecnie porównywalne odsetki ankietowanych oceniają, że socjalizm przyniósł większości ludzi w Polsce więcej strat niż korzyści, co sądzą, że w ogólnym bilansie korzyści było więcej. Wydaje się, że również w przypadku tego pytania odpowiedzi ankietowanych w podobnym stopniu są oceną minionego ustroju, co stanowią odzwierciedlenie krytycyzmu wobec aktualnej sytuacji.

Tabela 7

Czy ustrój socjalistyczny przyniósł większości ludzi w Polsce więcej korzyści czy strat?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	X '94	IX '96	VII '97	V '98	IV '99	V '04
	w procentach					
Więcej korzyści niż strat	28	25	24	30	28	28
Tyle samo korzyści, co strat	33	28	28	28	30	30
Więcej strat niż korzyści	27	34	32	32	29	30
Trudno powiedzieć	12	13	16	10	13	13

Najsilniejsze przywiązanie do socjalizmu wykazują respondenci z wykształceniem podstawowym (34% ocenia, że przyniósł on więcej korzyści niż strat), najbardziej krytyczni zaś są ci, którzy mają wyższe wykształcenie - ponad połowa z nich (52%) ocenia, że straty przeważają nad korzyściami. Życie w socjalizmie badani wspominają tym lepiej, im gorzej oceniają obecnie własne warunki materialne. Wyraźnie lepiej niż pozostałym wiodło się w socjalizmie osobom mieszkającym na wsi, w tym szczególnie rolnikom - dwie piąte tych ostatnich sądzą, że socjalizm przyniósł większości ludzi w Polsce więcej korzyści niż strat. Interesująco kształtują się zróżnicowania opinii na temat ustroju socjalistycznego w zależności od wieku ankietowanych. Krytyczne oceny socjalizmu przeważają wśród młodszych respondentów (do 44 roku życia), natomiast nostalgię najczęściej odczuwają badani mający od 55 do 64 lat.

Tabela 8

Wiek	Czy ustroj socjalistyczny przyniosł większości ludzi w Polsce więcej korzyści czy strat?							
	Więcej korzyści niż strat		Tyle samo korzyści, co strat		Więcej strat niż korzyści		Trudno powiedzieć	
	IV '99	V '04	IV '99	V '04	IV '99	V '04	IV '99	V '04
	w procentach							
18-24 lat	11	17	18	32	38	31	33	20
25-34	22	21	33	35	38	31	8	13
35-44	30	23	33	31	31	34	6	11
45-54	37	33	36	30	19	28	8	9
55-64	33	43	34	25	23	24	9	8
65 lat i więcej	32	34	27	24	25	28	15	15

W porównaniu z pomiarem sprzed pięciu lat widoczne są zmiany opinii na temat ustroju socjalistycznego - obecnie respondenci w wieku 35-44 lata krytycznie oceniają realny socjalizm, podczas gdy w 1999 roku opinie tej grupy wiekowej nie były jednoznacznie krytyczne. Jednocześnie warto zauważyć, że najmłodszy badani, którzy zapewne tylko w niewielkim stopniu pamiętają realia ówczesnego życia, podchodzą do socjalizmu nieco mniej krytycznie, niż czynili to pięć lat temu ich rówieśnicy.

Pozytywnej postawie wobec socjalizmu sprzyjają, co zrozumiale, także lewicowe poglądy polityczne. Im bliżej orientacji prawicowej, tym opinie te są bardziej krytyczne.

Tabela 9

Czy ustroj socjalistyczny przyniosł większości ludzi w Polsce więcej korzyści czy strat?	Deklarowane poglądy polityczne			
	lewicowe	centrowe	prawicowe	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Więcej korzyści niż strat	35	35	19	11
Tyle samo korzyści, co strat	30	34	26	10
Więcej strat niż korzyści	20	25	49	7
Trudno powiedzieć	29	27	21	23

Taki układ poglądów znajduje potwierdzenie w opiniach elektoratów poszczególnych ugrupowań. Najbardziej krytyczni wobec ustroju socjalistycznego są zdeklarowani wyborcy PO i PiS - ponad połowa z nich jest przekonana, że przyniosł on Polakom więcej strat niż korzyści. Natomiast realny socjalizm najlepiej wspominają wyborcy PSL i SLD, tylko nieco więcej krytycyzmu wobec minionego ustroju wykazują elektoraty Samoobrony i SdPL. Warto jeszcze zauważyć, że niezdecydowani uczestnicy wyborów, którzy jeszcze nie wiedzą, na

kogo oddadzą swój głos, częściej pozytywnie niż negatywnie oceniają ustrój socjalistyczny. Jeszcze wyraźniej taki układ opinii ujawnia się wśród ankietowanych, którzy mniej lub bardziej jednoznacznie odrzucają uczestnictwo w wyborach.

Tabela 10

Czy ustrój socjalistyczny przyniósł większości ludzi w Polsce więcej korzyści czy strat?	Potencjalne elektoraty							Niezdedytowani	Niegłosujący
	PO	PiS	LPR	SdPL	Samoobrona	SLD	PSL		
	w procentach								
Więcej korzyści niż strat	16	10	17	28	33	33	36	26	32
Tyle samo korzyści, co strat	18	33	39	44	26	40	32	40	29
Więcej strat niż korzyści	57	53	36	20	29	19	15	19	24
Trudno powiedzieć	8	4	7	8	12	9	17	15	15



Zmiany ustrojowe zainicjowane w 1989 roku najbardziej pozytywnie oceniali Polacy w połowie lat dziewięćdziesiątych. Do końca minionej dekady oceny te stawały się coraz bardziej krytyczne osiągając najniższy poziom na początku następnego dziesięciolecia - w 2001 roku. Obecnie opinie na temat transformacji ustrojowej nie są tak negatywne jak trzy lata temu, choć jednocześnie nie tak dobre jak w połowie lat dziewięćdziesiątych. Zdecydowana większość ankietowanych ocenia, że warto było zmieniać ustrój, a skutki przemian zarówno w Polsce, jak i w najbliższym otoczeniu (w miejscowości, w której się mieszka) są zdaniem przeważającego odsetka pozytywne. Zauważalny jest natomiast spadek optymizmu w ocenie zmian w skali całego kraju, co trzeba łączyć z kryzysem wiarygodności obecnego parlamentu i ogólnym spadkiem poczucia reprezentatywności partii politycznych, z którym mamy do czynienia obecnie. Jedynie co do kosztów reform badani mają ciągle mieszane uczucia - nieco większa część uważa, że jak dotąd zmiany te przyniosły większości ludzi w Polsce więcej strat, niż sądzi, że w wymiarze indywidualnym przeważają korzyści.

Opracował
Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat? 1 - Więcej korzyści niż strat; 2 - Tyle samo korzyści, co strat; 3 - Więcej strat niż korzyści
(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	22	29	37	11	1006
Płeć					
Mężczyźni	26	28	38	7	481
Kobiety	18	30	36	15	525
Wiek					
18-24 lat	26	29	27	19	153
25-34	32	30	29	9	181
35-44	22	33	37	9	170
45-54	18	35	41	6	206
55-64	19	29	42	10	117
65 lat i więcej	17	19	49	16	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	19	28	41	13	367
Miasto do 20 tys.	21	24	42	13	129
20-100 tys.	22	27	40	11	199
101-500 tys.	22	37	32	9	199
501 tys. i więcej mieszk.	36	29	24	10	113
Wykształcenie					
Podstawowe	15	22	48	15	282
Zasadnicze zawodowe	20	29	41	9	261
Średnie	22	36	32	10	351
Wyższe	48	25	17	9	112
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	56	24	12	8	73
Prac. umysł. niż. szczebla	25	39	20	15	75
Pracownicy fiz. - umysł.	25	35	35	5	93
Robotnicy wykwalifikowani	22	28	45	6	83
Robotnicy niewykwalifik.	17	20	53	9	32
Rolnicy	11	30	49	10	53
Pracujący na własny rach.	42	26	30	3	47
Bierni zawodowo					
Renciści	19	22	43	16	107
Emeryci	13	24	48	15	210
Uczniowie i studenci	30	32	18	19	75
Bezrobotni	12	35	44	9	118
Gospodynie domowe i inni	18	39	32	10	42
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	26	32	34	8	153
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	26	43	24	8	58
sekt. pryw. poza rolnict.	37	26	30	8	197
prywatnym gośp. rolnym	14	28	49	9	58
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	13	17	57	13	97
300-399	12	28	53	6	75
400-599	19	34	38	9	179
600-800	25	27	35	13	175
Powyżej 800 zł	33	33	25	8	192
Ocena własnych war. mater.					
Złe	13	27	50	10	344
Średnie	22	31	36	11	436
Dobre	38	30	20	12	226
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	25	26	39	10	66
Raz w tygodniu	20	30	38	11	500
1-2 razy w miesiącu	20	28	40	12	159
Kilka razy w roku	26	28	35	10	175
W ogóle nie uczestniczy	29	30	29	12	104
Poglądy polityczne					
Lewica	16	35	43	5	155
Centrum	22	31	37	9	306
Prawica	38	27	28	7	273
Trudno powiedzieć	10	26	44	21	271

Tabela 2. Czy, Pana(i) zdaniem, od roku 1989 w Polsce: 1 - zmieniło się na lepsze; 2 - zmieniło się na gorsze; 3 - praktycznie nic się nie zmieniło (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	45	37	9	8	1006
Płeć					
Mężczyźni	47	37	10	6	481
Kobiety	44	37	8	10	525
Wiek					
18-24 lat	50	31	9	11	153
25-34	57	30	6	6	181
35-44	46	34	13	7	170
45-54	44	41	9	6	206
55-64	40	42	12	7	117
65 lat i więcej	34	46	7	13	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	40	40	12	8	367
Miasto do 20 tys.	40	41	11	9	129
20-100 tys.	49	32	9	10	199
101-500 tys.	46	39	7	8	199
501 tys. i więcej mieszk.	58	32	3	7	113
Wykształcenie					
Podstawowe	29	45	13	13	282
Zasadnicze zawodowe	43	41	11	5	261
Średnie	51	35	7	8	351
Wyższe	76	17	3	4	112
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	80	14	2	4	73
Prac. umysł. niż. szczebla	54	32	3	10	75
Pracownicy fiz. - umysł.	47	37	10	7	93
Robotnicy wykwalifikowani	47	41	12	0	83
Robotnicy niewykwalifik.	43	47	7	3	32
Rolnicy	30	47	13	10	53
Pracujący na własny rach.	51	24	16	9	47
Bierni zawodowo					
Renciści	33	42	14	10	107
Emeryci	35	46	6	13	210
Uczniowie i studenci	63	22	7	8	75
Bezrobotni	36	44	14	6	118
Gospodynie domowe i inni	50	26	8	15	42
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	53	33	5	8	153
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	45	39	13	3	58
sekt. pryw. poza rolnict.	58	30	8	4	197
prywatnym gosp. rolnym	31	48	12	9	58
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	32	43	15	11	97
300-399	26	57	12	5	75
400-599	45	40	11	4	179
600-800	49	33	7	11	175
Powyżej 800 zł	58	29	6	7	192
Ocena własnych war. mater.					
Złe	32	49	12	8	344
Średnie	45	39	9	7	436
Dobre	66	18	6	11	226
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	39	42	6	13	66
Raz w tygodniu	45	36	11	8	500
1-2 razy w miesiącu	48	37	10	5	159
Kilka razy w roku	46	38	7	9	175
W ogóle nie uczestniczy	42	40	7	11	104
Poglądy polityczne					
Lewica	44	42	8	5	155
Centrum	46	39	10	5	306
Prawica	61	26	8	6	273
Trudno powiedzieć	30	44	11	16	271

Tabela 3. Czy, Pana(i) zdaniem, od roku 1989 w Pana(i) miejscowości: 1 - zmieniło się na lepsze; 2 - zmieniło się na gorsze; 3 - praktycznie nic się nie zmieniło (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	51	27	18	4	1006
Płeć					
Mężczyźni	52	27	17	3	481
Kobiety	50	26	19	4	525
Wiek					
18-24 lat	60	18	14	8	153
25-34	57	23	15	5	181
35-44	55	27	16	1	170
45-54	49	26	24	1	206
55-64	43	35	19	3	117
65 lat i więcej	41	35	19	5	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	47	23	26	4	367
Miasto do 20 tys.	38	39	20	3	129
20-100 tys.	53	27	16	5	199
101-500 tys.	55	31	9	4	199
501 tys. i więcej mieszk.	69	17	11	4	113
Wykształcenie					
Podstawowe	41	32	22	4	282
Zasadnicze zawodowe	46	30	23	2	261
Średnie	57	24	14	5	351
Wyższe	70	16	9	4	112
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	79	10	9	2	73
Prac. umysł. niż. szczebla	56	26	13	5	75
Pracownicy fiz. - umysł.	58	26	14	2	93
Robotnicy wykwalifikowani	55	21	20	3	83
Robotnicy niewykwalifik.	50	43	7	0	32
Rolnicy	34	32	34	0	53
Pracujący na własny rach.	60	20	17	2	47
Bierni zawodowo					
Renciści	37	33	27	2	107
Emeryci	41	35	19	5	210
Uczniowie i studenci	72	10	11	6	75
Bezrobotni	45	31	20	4	118
Gospodynie domowe i inni	51	23	16	10	42
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	61	24	10	4	153
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	52	32	16	0	58
sekt. pryw. poza rolnict.	63	19	17	2	197
prywatnym gosp. rolnym	35	34	31	0	58
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	37	33	23	6	97
300-399	39	40	22	0	75
400-599	49	24	24	3	179
600-800	56	30	13	2	175
Powyżej 800 zł	58	25	13	4	192
Ocena własnych war. mater.					
Złe	42	34	21	4	344
Średnie	52	25	19	3	436
Dobre	63	19	12	5	226
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	52	27	19	3	66
Raz w tygodniu	51	26	20	3	500
1-2 razy w miesiącu	56	24	18	2	159
Kilka razy w roku	50	29	16	4	175
W ogóle nie uczestniczy	48	30	14	9	104
Poglądy polityczne					
Lewica	41	31	23	5	155
Centrum	53	26	18	3	306
Prawica	64	21	15	1	273
Trudno powiedzieć	43	32	19	6	271

Tabela 4. Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto było 15 lat temu zmieniać ustrój w Polsce czy też nie warto? (%)

	Warto	Nie warto	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	65	21	14	1006
Płeć				
Mężczyźni	69	20	11	481
Kobiety	61	21	18	525
Wiek				
18-24 lat	63	14	22	153
25-34	74	17	9	181
35-44	71	20	10	170
45-54	59	28	13	206
55-64	64	23	13	117
65 lat i więcej	57	22	21	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	55	26	19	367
Miasto do 20 tys.	64	22	13	129
20-100 tys.	70	18	12	199
101-500 tys.	67	21	12	199
501 tys. i więcej mieszk.	84	7	9	113
Wykształcenie				
Podstawowe	47	27	26	282
Zasadnicze zawodowe	65	24	10	261
Średnie	70	19	12	351
Wyższe	91	4	5	112
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	94	4	2	73
Prac. umysł. niż. szczebla	78	10	12	75
Pracownicy fiz.-umysł.	71	15	14	93
Robotnicy wykwalifikowani	69	25	6	83
Robotnicy niewykwalifik.	51	39	9	32
Rolnicy	40	31	28	53
Pracujący na własny rach.	84	11	5	47
Bierni zawodowo				
Renciści	50	30	20	107
Emeryci	60	22	19	210
Uczniowie i studenci	80	5	15	75
Bezrobotni	53	32	16	118
Gospodynie domowe i inni	56	28	16	42
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	78	15	7	153
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	72	19	9	58
sekt. pryw. poza rolnict.	76	14	10	197
prywatnym gosp. rolnym	41	33	26	58
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	47	32	21	97
300-399	50	36	14	75
400-599	63	26	11	179
600-800	69	17	14	175
Powyżej 800 zł	79	12	8	192
Ocena własnych war. mater.				
Złe	52	29	19	344
Średnie	66	21	13	436
Dobre	81	9	10	226
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	64	17	19	66
Raz w tygodniu	66	21	14	500
1-2 razy w miesiącu	63	20	17	159
Kilka razy w roku	68	20	12	175
W ogóle nie uczestniczy	56	29	15	104
Poglądy polityczne				
Lewica	66	25	10	155
Centrum	65	21	13	306
Prawica	85	10	4	273
Trudno powiedzieć	42	29	28	271

Tabela 5. Czy ustrój socjalistyczny przyniósł większości ludzi w Polsce więcej korzyści czy strat? 1 - Więcej korzyści niż strat; 2 - Tyle samo korzyści, co strat; 3 - Więcej strat niż korzyści

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	28	30	30	13	1006
Płeć					
Mężczyźni	29	30	32	10	481
Kobiety	27	30	28	15	525
Wiek					
18-24 lat	17	32	31	20	153
25-34	21	35	31	13	181
35-44	23	31	34	11	170
45-54	33	30	28	9	206
55-64	43	25	24	8	117
65 lat i więcej	34	24	28	15	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	32	33	21	14	367
Miasto do 20 tys.	31	22	35	12	129
20-100 tys.	31	22	32	15	199
101-500 tys.	21	32	34	13	199
501 tys. i więcej mieszk.	19	37	38	6	113
Wykształcenie					
Podstawowe	34	27	21	18	282
Zasadnicze zawodowe	26	34	28	12	261
Średnie	29	31	30	10	351
Wysze	14	22	52	11	112
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	10	19	59	12	73
Prac. umysł. niż. szczebla	17	36	36	12	75
Pracownicy fiz.- umysł.	18	36	30	16	93
Robotnicy wykwalifikowani	27	36	32	5	83
Robotnicy niewykwalifik.	32	20	27	21	32
Rolnicy	40	30	17	14	53
Pracujący na własny rach.	17	52	32	0	47
Bierni zawodowo					
Renciści	35	21	27	17	107
Emeryci	38	23	25	13	210
Uczniowie i studenci	22	25	34	19	75
Bezrobotni	34	39	19	8	118
Gospodynie domowe i inni	21	33	28	18	42
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	15	33	38	14	153
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	30	29	31	10	58
sekt. pryw. poza rolnict.	20	35	37	9	197
prywatnym gosp. rolnym	41	27	19	13	58
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	31	27	26	16	97
300-399	28	32	28	12	75
400-599	30	33	27	9	179
600-800	33	29	26	12	175
Powyżej 800 zł	20	28	41	10	192
Ocena własnych war. mater.					
Złe	34	28	27	11	344
Średnie	28	32	28	12	436
Dobre	18	28	37	16	226
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	28	21	37	14	66
Raz w tygodniu	28	30	30	12	500
1-2 razy w miesiącu	26	33	26	16	159
Kilka razy w roku	24	31	32	12	175
W ogóle nie uczestniczy	39	27	25	8	104
Poglądy polityczne					
Lewica	35	35	19	11	155
Centrum	30	34	26	10	306
Prawica	20	25	49	7	273
Trudno powiedzieć	29	27	21	23	271